

## AVTOTRANSPORT VOSITALARINING UMUMIY TUZILISHI VA ULARGA SERVIS XIZMAT KO'RSATISH TURLARI

**Turdiyeva Maftuna Shukurillo qizi**  
**Qashqadaryo viloyati, Marhamat tuman**  
**texnikumi o'qituvchisi**

### **Annotatsiya**

Mazkur maqolada zamonaviy avtotransport vositalarining konstruktiv tuzilishi, ularning asosiy qismlari va agregatlari o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik hamda transport vositalarining ishchi holatini saqlab qolish uchun zarur bo'lgan servis xizmat ko'rsatish turlari tahlil qilinadi. Maqolada avtomobilning texnik xavfsizligini ta'minlashda profilaktik tadbirlarning o'rni va ularning bosqichma-bosqich amalga oshirilishi tartibi ilmiy-amaliy jihatdan asoslab berilgan.

**Kalit so'zlar:** avtotransport, dvigatel, shassi, transmissiya, texnik xizmat ko'rsatish, profilaktika, ekspluatatsiya, xavfsizlik, mavsumiy xizmat.

**Kirish.** Insoniyat taraqqiyotining hozirgi bosqichida transport vositalari nafaqat harakatlanish quroli, balki iqtisodiy va ijtimoiy tizimning ajralmas bo'lagiga aylandi. Avtomobillarning tuzilishi va ularga xizmat ko'rsatish masalalari texnologik rivojlanish bilan birga murakkablashib bormoqda. Har qanday transport vositasining samaradorligi uning qismlari qanchalik uyg'un ishlashiga va o'z vaqtida ko'rsatiladigan servis xizmatiga bog'liqdir. Ushbu maqola avtomobilning murakkab mexanizmlari qanday yaxlitlikni tashkil etishi va ushbu yaxlitlikni buzmaslik uchun qanday chora-tadbirlar ko'rilishi lozimligi haqidagi tushunchalarni umumlashtirishga xizmat qiladi.

Avtotransport vositalarining umumiy tuzilishi. Avtotransport vositasi minglab qismlarning o'zaro harakati natijasida yuzaga keladigan murakkab muhandislik mahsulidir. Uni tushunish uchun avvalo uchta asosiy tarkibiy qismga ajratish maqsadga muvofiq bo'ladi. Bular dvigatel, shassi va kuzov qismlaridir. Dvigatel avtomobilning "yuragi" hisoblanib, u yoqilg'ining yonishidan hosil bo'lgan energiyani

mexanik harakatga aylantirib beradi. Hozirgi kunda keng tarqalgan ichki yonuv dvigatellari o'zining ko'p yillik takomillashuv jarayonida yuqori samaradorlik va ekologik me'yorlarga moslashish darajasiga yetgan.

Shassi qismi esa avtomobilning harakatlanishini va boshqarilishini ta'minlovchi barcha mexanizmlarni o'z ichiga oladi. Bu yerda transmissiya tizimi alohida ahamiyatga ega bo'lib, u dvigatelda hosil bo'lgan quvvatni g'ildiraklarga uzatish vazifasini bajaradi. Transmissiya tarkibiga kiruvchi uzatmalar qutisi harakat tezligini va quvvatini boshqarish imkonini beradi. Shuningdek, yurish qismlari, ya'ni osma tizimlar avtomobilning yo'ldagi ravonligini ta'minlab, tebranishlarni kamaytiradi hamda yo'lovchilar uchun qulaylik yaratadi. Boshqaruv mexanizmlari, jumladan rul boshqaruvi va tormoz tizimi bevosita harakat xavfsizligiga mas'ul bo'lib, haydovchining buyruqlarini aniq bajarishga xizmat qiladi.

Kuzov esa avtomobilning tashqi qobig'i bo'lib, u nafaqat yo'lovchilar va yuklarni joylashtirish, balki barcha ichki qismlarni tashqi muhit ta'siridan himoya qilish vazifasini ham o'taydi. Zamonaviy avtomobillarda kuzovning aerodinamik xususiyatlari yoqilg'i tejamkorligiga va harakat paytidagi barqarorlikka bevosita ta'sir ko'rsatadi. Ushbu barcha qismlar bir-biri bilan uzviy bog'langan bo'lib, biron bir qismdagi nosozlik butun tizimning ishdan chiqishiga yoki xavfsizlik darajasining pasayishiga olib kelishi mumkin.

Servis xizmat ko'rsatish turlari va ularning ahamiyati. Transport vositasidan foydalanish jarayonida uning qismlari tabiiy ravishda yeyiladi, moylash suyuqliklari o'z xususiyatini yo'qotadi va mahkamlangan birikmalar bo'shashadi. Mana shu jarayonlarni nazorat qilish va avtomobilni doimiy soz holatda ushlab turish uchun texnik xizmat ko'rsatish tizimi ishlab chiqilgan. Servis xizmati deganda faqatgina buzilgan qismni tuzatish emas, balki buzilishning oldini olishga qaratilgan tadbirlar majmuasi tushuniladi.

Birinchi navbatda, har kungi texnik xizmatni ta'kidlab o'tish joiz. Bu jarayon haydovchidan ko'p vaqt talab qilmasa-da, xavfsizlik uchun eng muhim bosqich hisoblanadi. Bunda haydovchi yo'lga chiqishdan oldin avtomobilning tashqi

ko‘rinishini, shinalardagi havo bosimini, tormoz tizimining ishlashini va asosiy suyuqliklar sathini ko‘zdan kechiradi. Bu oddiy odat kutilmagan yirik nosozliklarning oldini olishga yordam beradi.

Navbatli texnik xizmat ko‘rsatish turlari esa avtomobil bosib o‘tgan masofaga qarab belgilanadi. Masalan, birinchi va ikkinchi texnik xizmat ko‘rsatish bosqichlarida asosan dvigatel moyini almashtirish, turli filtrlarni yangilash va barcha harakatlanuvchi qismlarni moylash ishlari amalga oshiriladi. Shu bilan birga, mutaxassislar tomonidan avtomobilning elektron tizimlari tashxis qilinadi va murvatlarning mahkamligi tekshiriladi. Bunday tizimli yondashuv avtomobil agregatlarining xizmat muddatini bir necha barobar uzaytirishga imkon beradi.

Mavsumiy xizmat ko‘rsatish esa iqlimiy o‘zgarishlarga moslashishni nazarda tutadi. O‘zbekiston sharoitida qishki va yozgi mavsumga o‘tish davrida avtomobilni tayyorlash o‘ta muhimdir. Bunga shinalarni almashtirish, sovitish tizimidagi suyuqlikni tekshirish va akkumulyatorning quvvatini nazorat qilish kabi ishlar kiradi. Shuningdek, avtomobil uzoq vaqt xizmat qilishi uchun vaqti-vaqti bilan joriy ta‘mirlash ishlarini ham amalga oshirish talab etiladi, bu esa eskirgan kichik qismlarni yangisiga almashtirish orqali yirik buzilishlarning oldini olishni anglatadi.

### **Xulosa**

Xulosa qilib aytganda, avtotransport vositalarining tuzilishi murakkab va o‘zaro bog‘liq tizimlardan tashkil topgan bo‘lib, ularning har biri aniq bir funktsiyani bajaradi. Ushbu tizimlarning uzoq muddatli va xavfsiz ishlashi esa to‘g‘ri tashkil etilgan servis xizmatiga tayanadi. Texnik xizmat ko‘rsatishni shunchaki majburiyat emas, balki xavfsizlik va iqtisodiy tejamkorlik garovi deb bilish lozim. Avtomobilga o‘z vaqtida va sifatli xizmat ko‘rsatish nafaqat uning qiymatini saqlab qoladi, balki yo‘llarda inson hayoti bilan bog‘liq bo‘lgan xavf-xatarlarni sezilarli darajada kamaytiradi.

### **Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati**

1. Hamidov, A. A. (2018). Avtomobillar tuzilishi va nazariyasi. Toshkent: Cho‘lpon nomidagi NMIU.

2. Soliyev, R. (2020). Avtotransport vositalariga texnik xizmat ko'rsatish va ta'mirlash. Toshkent: Akademnashr.
3. Kirpichnikov, V. V. (2015). Modern Automotive Technology and Maintenance Systems. Oxford University Press.
4. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori. Yo'l harakati xavfsizligini ta'minlash chora-tadbirlari to'g'risidagi nizom.